

УДК 94(477.74):341.81(=131.1) “1816–1860”

О. О. Феденко

аспірантка, кафедра історії України,
історичний факультет,
ОНУ імені І. І. Мечникова
(м. Одеса, Україна), fedenkoolena@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНСУЛЬСЬКИХ ДОКУМЕНТІВ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ ТУРИНА ТА НЕАПОЛЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ІТАЛІЙСЬКОЇ ГРОМАДИ ОДЕСИ

У статті вперше в українській історіографії проаналізовано інформаційні можливості документів серії “Консульство в Одесі: 1816–1859 рр.” фонду “Політичні матеріали звітів з-за кордону” Державного архіву Турина та серії “Консульство в Одесі” фонду “Міністерство закордонних справ” Державного архіву Неаполя. Ці комплекси документів зберігають подані до міністерств іноземних справ Сардинського королівства та Королівства Обох Сицилій звіти генеральних консулів цих держав в Одесі, що доповідали про хід торгівлі, факти з життя італійської громади, діяльність консульства та його осередків в південноукраїнських містах.

Ключові слова: італійські архіви, консульство, Одеса, католицька церква.

О. О. Fedenko

Postgraduate Student, Department of History of Ukraine,
Faculty of History, Odesa I. I. Mechnikov National University
(Odesa, Ukraine), fedenkoolena@gmail.com

INFORMATION CAPABILITY OF THE CONSULATE DOCUMENTS THE STATE ARCHIVE OF TURIN AND THE STATE ARCHIVE OF NAPLES FOR RESEARCH OF THE ACTIVITIES OF ODESSA ITALIAN COMMUNITY

Abstract

The author analyzes information capabilities of primary sources of series “The Odesa Consulate: 1816–1859” and “Odesa Consulate (1816–1860)”, which is preserved in The State Archives of Turin and The State Archives of Naples. The records are presented by reports of General Consulate of the Sardinian Kingdom and of the Kingdom of Two Sicilies in Odesa in the first half of XIX century. These consulates were established to protect the trade interests of these states and their subjects in the Russian ports of the Black and Azov Seas.

Leading researchers in the history of the Italian community (M. Varvartsev, K. Batsak, A. Makolkin) in southern Ukraine in XIX century did not use consular

documents in their studies. Therefore, the analysis of these primary sources and their comparison with those maintained in the State Archive of Odesa is extremely important for the study of this problem.

The series records provide insight into consular activities towards the establishment of international relations, foreign trade promotion and cultural adjustment and personal contacts. Italian consular documents reveal the history of the Catholic Church and the Catholic community in the South of Ukraine, which is poorly researched, but is an important episode in Ukrainian history. The documents contain numerous facts with regard to commercial relationship between Italian and Ukrainian ports, the activity Italian commercial companies and Sardinian and Neapolitan subjects, which resided in the South-Ukrainian cities. Further identification and research of the documents of the Consulates of other Italian states in Odesa (Tuscan, Roman, and Parmesan) will provide a comprehensive opportunity to highlight the activities and role of the local Italian community in the history of Ukraine.

Keywords: *Italian archives, consulate, Odesa, Catholic Church.*

Італійська громада Одеси почала формуватися зі заснування міста, котре завдяки сприятливим економічним умовам швидко перетворилося на головний порт чорноморської торгівлі. У зв'язку з цим наприкінці XVIII — на початку XIX ст. у місті відкриваються консульства провідних європейських держав, зокрема Сардинського та Неаполітанського Королівств, завданням яких було встановлення і захист комерційних зв'язків власної держави. Окрім цього, консули опікувалися правами своїх співгромадян та відкривали віце-консульства в портах Чорного та Азовських морів, звітували перед міністерством іноземних справ своєї держави.

Зважаючи на це, матеріали канцелярій консульств і звіти генеральних італійських консулів, що зберігаються в італійських архівах, зокрема в Державних архівах Турина та Неаполя, представляють інтерес для дослідження діяльності італійців в містах Південної України. Проте ні українські (М. Варварцев¹, К. Бацак²), ні іноземні дослідники (А. Маколкін³) італійської громади Одеси XIX ст. ці матеріали до своєї праць не залучали.

---

¹ *Варварцев М. М.* Італійці в культурному просторі України (кінець XVIII — 20-ті рр. XX ст.) Історико-біографічне дослідження (Словник). — К.: Інститут історії України НАН України, 2000. — 323 с.; *Его же.* Украина в российско-итальянских общественных и культурных связях. — К.: Наукова думка, 1986. — 208 с.; *Його ж.* Італійці в Україні (XIX ст.). Біографічний словник діячів культури. — К.: Інститут історії України НАН України, 1994. — 196 с.

² *Бацак К. Ю.* Італійська еміграція в Україні наприкінці XVIII — у першій третині XIX ст. — К.: Знання України, 2004. — 300 с.

³ *Makolkin A.* A history of Odessa. The last Italian Black Sea Colony. — Lewiston: Edwin Mellen Press, 2004. — 260 p.; *Eadem.* The Nineteenth century in Odessa. One hundred years of Italian culture on the shore of the Black Sea (1794–1894). — Lewiston: Edwin Mellen Press, 2007. — 230 p.

Мета статті полягає в аналізі інформаційних можливостей комплексу документів “Консульство в Одесі: 1816–1859 pp.” Державного архіву Турина (L'Archivio Stato di Torino) та серії “Консульство в Одесі” Державного архіву Неаполя (L'Archivio Stato di Napoli) для дослідження історії італійської громади Одеси.

Особливість зберігання архівних документів в італійських архівах полягає в тому, що документи зберігаються не окремими справами, а згруповані у зв'язки або папки (італійські терміни — *il mazzo*, *il fascio*, *la busta*) за тематично-хронологічним принципом. Кожна зв'язка нараховує більше 1000 документів, що при дуже скромному науково-довідковому апараті (нерідко до “непопулярних” фондів відсутні описи) робить роботу дослідника вкрай складною, адже не можливо попередньо коротко ознайомитися зі змістом матеріалів.

Канцелярія генерального консульства Королівства Обох Сицилій в Одесі, зберігається в Державному архіві м. Неаполя в фонді міністерства іноземних справ у тематичній серії під назвою “Консульство в Одесі”. Хронологічно документи охоплюють період з 1803 р., цим роком датуються особисті документи консула Ф. де Рібаса, до 1859 р. — часу, коли це консульство припинило існування. Матеріали серії представлені оригіналами листів міністра закордонних справ Королівства Обох Сицилій, віце-консулів, місцевої влади, клопотаннями різних осіб до генерального неаполітанського консула і копіями та чернетками вихідної кореспонденції консула. Серія “Консульство в Одесі” складається з 15 зв'язок, що охоплюють історію консульства з 1803 р. до 1860 р. Більшість документів написані італійською мовою.

Серія “Консульство в Одесі: 1816–1859 pp.” Туринського архіву складається з шести зв'язок документів, що розподілені за хронологією. Матеріали представлені звітами та листами генеральних консулів в Одесі до міністра іноземних справ Сардинського королівства та документами, що додавалися до цих листів (свідоцтва, метричні виписки, листи віце-консулів, звернення до консулів представниками місцевої влади та сардинських підданих, що проживали в Одесі та ін.).

Хронологічно документи охоплюють період з 1816 р. — моменту відкриття Генерального консульства Сардинського королівства в Одесі, до 1860 р. (хоча в назві серії помилково вказаний 1859 р.), коли воно було ліквідовано у зв'язку з утворенням Королівства Італії і відкриттям в Одесі єдиного італійського консульства. Усі звіти генеральних консулів та додані до них документи (свідоцтва, листи віце-консулів та інших осіб) написані або перекладені італійською мовою. Виключення складає частина звітів французькою мовою, автором яких був генеральний консул Баварії в Одесі, І. Еттінгер, який виконував обов'язки сардинського консула в 1856 р.

Перш за все, матеріали даних серій дають можливість повністю відтворити перелік, вірне написання прізвищ, роки перебування на посаді,

причину припинення виконання своїх обов'язків консулів, віце-консулів та консульських агентів Сардинського королівства і Королівства Обох Сицилій в портах Чорного та Азовських морів, що є вкрай важливим адже фонди Державного архіву Одеської області (далі — Держархів Одеської обл.) зберегли лише поодинокі справи про призначення та заміщення консулів. Встановлено ім'я деяких генеральних сардинських консулів — Паоло Джованетті (1836–1842), Антоніо Репетто (1842–1851), д'Андрейс (1851–1852), Дж. Снаньоліні (1860–1861), — що раніше не були відомі в історіографії.

Документи Неаполітанського архіву також відкривають нові епізоди в історії консульства Королівства Обох Сицилій. Роботи як дослідників італійської громади, так і краєзнавців помилково вказують, що Феліче де Рібас став неаполітанським консулом в 1807 р.⁴ або в 1808 р.⁵ Хоча матеріали цього консульства доводять, що після того, як Одесу у 1799 рр. покинув тодішній консул Вінченцо Музенга, а Неаполітанське королівство було окуповано французькими військами, зв'язок між консульством та урядом перервався. Наприклад, віце-консул Гаєтано Гульєльмуччі, залишений виконувати обов'язки консула, не отримував ніякої платні за свою службу⁶. Зв'язок Фелікса де Рібаса з сицилійським послом в Петербурзі, герцогом Серракапріола, встановлюється лише в 1812 р., коли останній попросив зробити Ф. де Рібаса огляд торгівлі в Одесі. Вже після того, як у Неаполі в 1815 р. була відновлена влада династії Бурбонів, і в наслідок об'єднання Неаполітанського і Сицилійського Королівств постала нова держава — Королівство Обох Сицилій, — новий уряд з метою розширення торгових зав'язків і поширення свого впливу на північнопричорноморський регіон наказом від 21 грудня 1816 р. створив власне генеральне консульство в портах Російської імперії на Чорному морі на чолі з Феліче де Рібасом⁷.

Взагалі, як показують документи консульств випадок призначення Фелікса де Рібаса є унікальним, адже він серед усіх сардинських і неаполітанських генеральних консулів єдиним не був державним службовцем і на момент призначення давно проживав в Російській імперії, а не був направлений сюди з батьківщини. Такі призначення були характерні лише для держав, котрі не мали потужної громади в місті, чітко встановленого консульського статусу, або мали слабкі торгові зносини з Російською імперією.

⁴ Бацук К. Ю. Вказ. праця. — С. 178.

⁵ Білоусова Л. Г. Матеріали Державного архіву Одеської області про діяльність іноземних консульств у Одесі в XIX — на початку XX століть // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. — 2015. — Вип. 24. — С. 376.

⁶ L'Archivio di Stato di Napoli (A.S.N.) / Ministero degli esteri (M.E), f. 7135, E. Guglielmucci a F. de Ribas, 20 marzo 1820.

⁷ L'Archivio di Stato di Torino (A.S.T.) / Materie politiche per rapporto all'Estero (M.E.) / Consolati Nazionali (C.N.), f. 7135, Il Marchese di Circello al Duca di Serracapriola, 12 gennaio 1816.

У таких випадках уряд обирав своїм представником поважного жителя Одеси, найчастіше купця. Зокрема, тосканським консулом був грек Федір Родоканакі⁸, генуезький купець Джакомо Порро був португальським консулом, а з 1890 р. італійський підданий Джованні Котронео обіймав посаду іспанського консула⁹. Деякі уряди просили консулів інших держав взяти під опіку їхніх підданих: пармськими підданими опікувався іспанський консул, а з 1835 р. сардинський консул Гаetano Міланта¹⁰, а потім і його син Лучано, секретар сардинського консульства в Одесі, були представниками луккських підданих¹¹.

Оцінюючи рівень торгівлі в російських портах Чорного та Азовських морів (Керчі, Феодосії, Ізмаїла, Маріуполя, Бердянська та Таганрога), генеральний консул пропонував міністерству іноземних справ відкрити в цих містах віце-консульства. Саме генеральний консул знаходив відповідні кандидатури на посаду віце-консулів серед постійно проживаючих в цих містах купців, адже їхній статус, знання мов та комерційні зв'язки ставали у нагоді при виконанні свої посадових обов'язків. Для того, щоб обійняти посаду, потрібно було представити необхідні документи: виписки з метричних книг, що підтверджували походження, та рекомендації, що підтверджували соціальний статус і гарну репутацію. Рекомендації могли бути надані як представниками російської місцевої влади, купецького стану, іншими консулами, так і написані місцевою або релігійною владою на батьківщині. Оригінали або переклад італійською цих документів додавався консулом до звіту. Тому в серії можна знайти свідоцтва, видані Антоніо Гарібальді¹², Лучану Міланти¹³, Джованні Джузеппе Гальярду¹⁴, Федеріку Резоалі¹⁵ та іншим віце-консулам, відомості про яких відсутності в українських архівах.

Матеріали серій дають можливість встановити відмінності в роботі обох італійських консульств. Призначаючи віце-консулів в українські порти Чорного та Азовських морів, сардинський консул шукав кандидатів лише серед постійно проживаючих сардинських підданих, вимагаючи від них документально підтвердити походження, віросповідання, соціального і матеріального статусу. Тоді як віце-консулами Королівства Обох Сицилій були і сардинські піддані (А. Гарібальді, Ф. Лагоріо), і австрійські (М. Радоніч), і російські

---

⁸ Державний архів Одеської області (Держархів Одеської обл.), ф. 1, оп. 193, спр. 22, арк. 144.

⁹ Там само, ф. 2, оп. 1, спр. 1842, арк. 78.

¹⁰ A.S.N./M.E., Odessa, mazzo 4, G. Milanta al Conte V. Sallier della Torre, 2 gennaio 1835.

¹¹ Ibid., mazzo 5, P. Giovanetti al Conte della Margarita, 24 mazzo 1838.

¹² Ibid., mazzo 1, Свидетельство А. Гарібальди, 18 декабря 1826.

¹³ Ibid., mazzo 1, Certificato di nascita di L. Milanta, 1 marzo 1820.

¹⁴ Ibid., mazzo 1, Certificato a G. Gagliardo, 22 aprile 1822.

¹⁵ Ibid., mazzo 5, Свидетельство Ф. Резоали, 20 августа 1839.

(Дж. де Россі), що пояснюється незначною кількістю або відсутністю неаполітанських підданих в південноукраїнських містах у порівнянні з сардинськими.

Не менш цікавою є нова інформація про функціонування консульств. Наприклад, усі працівники сардинського консульства носили спеціальну форму традиційну для всіх службовців королівства¹⁶; за надання послуг співгромадянам та морякам консули брали плату за попередньо визначеними тарифами¹⁷; жалування консулів відрізнялося в залежності від країни. Так, консули і віце-консули Королівства Обох Сицилій часто скаржилися на маленьку платню, порівняно з французькими та сардинськими колегами. У 1852 р. Мікеле де Рібас, що обіймав посаду неаполітанського віце-консула 29 років, попросив відставку. Своє бажання покинути службу в консульстві Мікеле пояснював тим, що, “будучи одруженим чоловіком, не може утримувати свою родину доходом від посади віце-консула”¹⁸.

Головна мета відкриття консульств наприкінці XVIII–XIX ст. полягала у налагодженні торгових відносин та відстоюванні економічних інтересів власної держави. Пункт “Новини торгівлі” був постійно присутній в консульських звітах сардинського консула, де він стисло сповіщав про хід торгівлі в одеському порту, ціни на зерно, кількість сардинських суден, перелік сардинських торгових домів та ін. До звіту консул додавав вирізки з французького варіанту газети “Одесский вестник” з рубрикою про хід навігації в Одеському порту. Документи неаполітанського консульства зберігають річні звіти про хід навігації в містах їхньої резиденції, торгівельні операції, що здійснювалися в цих портах, за статтями експорту й імпорту та товарообіг між Російською імперією та Неаполітанським королівством. З 1816 р. серед матеріалів з’являються звіти про кількість неаполітанських кораблів та товари, які вони перевозили і збували в російських портах. У 1840-х рр., коли торгівля між двома країнами почала розвиватися, консульські представники почали давати у звітах більш розгорнуту інформацію про неаполітанські судна у регіоні за наступними позиціями: назва судна, прізвище капітана, тоннаж, дата прибуття, назва порту, звідки судно відправилося; вантаж, що прибув; дата виправлення, назва порту, куди направляється судно; товар, з яким відправляється та його кількість.

Окрім вказаного вище, іноді на запит міністерства іноземних справ генеральний консул робив детальний огляд міжнародної торгівлі в російських портах Чорного та Азовських морів. Серії зберігають чотири таких

¹⁶ Ibid., mazzo 5, P. Giovanetti al Conte della Margarita, 24 mazzo 1838.

¹⁷ Ibid., mazzo 1, Tabella generale per diritti stability per Consolari della Sua Maesta il Re di Sardegna nei diversi Porti, e Rada in vigore Regie Patenti, e nuovo Regolamento delli 14 settembre 1816.

¹⁸ A.S.N./M.E., f. 7139, M. de Ribas a M. Nugnes, 1852.

звіти. У 1813 р. Феліче де Рібас подав записку “Короткі відомості про торгівлю Одеси” на вимогу сицилійського посла в Петербурзі¹⁹. У 1834 р. виконуючий обов’язки генерального консула Лучано Міланта зробив звіт про торгівлю в Портах Чорного і Азовського морів за 1833 р.²⁰ Інший огляд був зроблений Гаєтаном Мілантою в тому ж 1834 р. в “Доповідь про експорт і імпорт на Чорному та Азовському морях”²¹. У 1842 р. генеральний консул П. Джованетті представив “Відомості про торгівлю в Чорному та Азовських морях генерального сардинського консула в Одесі П. Джованнетті”²².

Ці звіти дозволяють доповнити статистичну інформацію про хід навігації та обсяги торгівлі, поданні у виданнях “Одесский вестник” та “Государственная внешняя торговля в разных ее видах”, дають уявлення про переваги та можливості для італійської економіки ведення торгівлі в цьому регіоні, основні статті експорту та імпорту; дозволяють встановити з яких територій України прибували товари, які експортувалися італійськими торговими домами в портах Одеського консульського округу.

Однією з важливих тем, що підіймали консули в своїх звітах була проблема проходу в Чорне море під прапором своєї держави до підписання договорів з Османською імперією Королівством Обох Сицилій у 1827 р. та Сардинським королівством у 1825 р. Відсутність такого договору призводила того, що судна вказаних держав плавали не під прапором своєї держави, а тієї країни, що мала домовленість з Туреччиною, найчастіше Російської імперії. Тому офіційна статистика не відображає в повній мірі залучення сардинських та неаполітанських моряків у здійснення торгівлі в цьому регіоні до вказаних років.

Наприклад, у 1816 р. серед 800 суден, що прибули до Одеси, “20 були неаполітанськими під англійським чи російським прапором”, але в у цьому випадку шкіпери доволі часто не зверталися до консула, тому реальну кількість неаполітанських кораблів, що прибули та відправилися з Одеси, він назвати не міг²³.

Документи даних консульських архівів містять біографічні факти й інформацію про економічну діяльність значної кількості італійських підданих. Матеріали Туринського архіву містять відомості про походження, родинні та ділові зв’язки, подробиці комерційної діяльності італійських купців 1-ої гіль-

---

¹⁹ Ibid., f. 7135, Succinta nozione sul commercio di Odessa, 23 dicembre 1812 / 4 gennaio 1813.

²⁰ A.S.T./M.E./C.N., Odessa, mazzo 4, L. Milanta al Conte V. Sallier della Torre, 24 mazzo 1834.

²¹ Ibid., mazzo 4, G. Milanta, Relazione commerciale d’Importazione e d’Esportazione relativa ai due Mari Nero, ed d’Azow, 10 aprile 1834.

²² Ibid., mazzo 5, G. Giovannetti, Notizie commerciali dei Mari Nero e d’Azow, 20 aprile 1842.

²³ A.S.N./M.E., f. 7135, F. de Ribas al marchese di Circello, 1/12 agosto 1816.

дії Карла де Азарті, Джакома Порра, Каміла Вівіані, Бартоломео Понсіо, Густава Джерболіні. Біографічні дослідження цих родин відсутні в українській та іноземній історіографії через брак джерел. Наприклад, Карло де Азарта згадується в джерелах Держархіву Одеської обл. вже як купець 1-ої гільдії, почесний громадянин Одеси і член Комерційного суду. Італійські ж джерела дозволяють прослідкувати його шлях від прибуття до Одеси в 1818 р. як менеджера торгового дому Бартоломея Понсіо²⁴ до такого високого статусу в місті.

Також вдалося виявити нові прізвища італійців, задіяних в ювелірному ремеслі (Франческо Лардоне, Помпеа Луїджі Розакута, Нікола Сантамарія²⁵), мармуровій справі (Лоренцо Монтебруно²⁶ і Петро Боканеро) та у виробництві макаронів і галет (Фортунато Коста²⁷, Джузеппе Кавасса²⁸, Ферміна Поццо²⁹, Джузеппе Сонданс³⁰). Документи сардинського консульства дають можливість прослідкувати сімейні та ділові зв'язки цих родин, обсяги виробництва в першій половині XIX ст. Вони доповнюють матеріали Держархіву Одеської обл., які зберігають інформацію про наступні покоління вказаних родин.

Важливі й унікальні документи дозволяють вперше в історіографії розкрити взаємодію консулів з одеською римо-католицькою церквою, адже документи католицької церкви Одеси, що зберігалися в обласному архіві були втрачені під час Другої світової війни.

Італійські переселенці в Одесі були переважно католиками, а тому щотижневе відвідування костелу робило його місце зустрічі і, по суті, об'єднувало представників одного етносу — в той час використовувалося поняття “нація”. Серед постійних парафіян, в тому числі і серед сардинських і неаполітанських підданих, що проживали в місті, обиралися синдики, що опікувалися матеріальними та фінансовими питаннями даної церкви, зокрема збирали пожертви. Пожертви робили від імені своїх урядів консули католицьких держав, що були представлені в Одесі: австрійське, французьке, сардинське, неаполітанське, іспанське тощо. За матеріалами звітів сардинське консульство робило внесок в розмірі 400–500 лір на рік³¹. Ці пожертви

---

²⁴ A.S.T./M.E./C.N., Odessa, mazzo 2, G. Milanta al Conte V. Sallier della Torre, 17 settembre 1828.

²⁵ Ibid., mazzo 4, L. Milanta al Conte V. Sallier della Torre, 24 mazzo 1834.

²⁶ Ibid., mazzo 6, D'Andeis al Cav. M. d'Angelo, 7 maggio 1852.

²⁷ Ibid., mazzo 3, Il Testamento di Fortunato Costa, 3 dicembre 1826.

²⁸ Ibid., mazzo 2, Memoria di Giuseppe Cavassa, 22 maggio 1830.

²⁹ Ibid., mazzo 4, F. Pozzo al G. Milanta, 22 marzo 1835.

³⁰ Ibid., mazzo 4, La Memoria di Regia Cancelleria di Sardegna, 11 gennaio 1836; Ibid., mazzo 6, Inventario coll'apprezzamento delle sostanze del defunto Giuseppe Sondans, 22 gennaio 1856.

³¹ Ibid., mazzo 1, L. Dattili al Marchese D. Marzano, 31 maggio 1819.

були не стільки підтримкою католицизму, стільки тим, що місцева католицька церква допомагала в роботі консульства: консул нерідко робив запити на отримання метричних свідоцтв про народження, шлюб, смерть підданих. Також одеські католицькі священики організовували меси для екіпажів сардинських суден, що перебувають в Карантині³².

Документи ілюструють і участь представників італійської громади у житті церкви. У 1858 р. сам генеральний сардинський консул Г. Галатері був обраний членом комітету за опікуванням Католицькою церквою Одеси³³, генуезький негоціант Карло Рокка був нагороджений орденом св. Сільвестра за значні пожертви³⁴. Сардинський уряд також матеріально підтримували створення або відновлення католицьких парафій в інших південноукраїнських містах — Керчі³⁵ та Бердянську³⁶.

Проблеми національної самоідентичності та єдності, реакції представників італійської громади Одеси на революційні події 1848–1849 рр. в Італії та війну 1859 р. за незалежність проти Австрійської імперії ще одна нерозкрита тема в українській історіографії знову ж через брак джерел в українських архівах. З цієї точки зору, доповіді генерального консула з вказаних проблем є вкрай цінними. У 1848 р. для консула А. Репетто постала проблема визнання місцевою владою нового прапора Сардинського королівства, адже під ним вже ходили сардинські судна³⁷. На початку 1857 р. консул скаржився міністру, що в Одесі відсутні італійські журнали, що призводить до того, що місцева влада та жителі отримують новини про події в П'ємонті з іноземних газет, що спотворюють факти³⁸. У 1857 р. італійці півдня України взяли участь у зібранні коштів “100 гармат Александрії”³⁹ — збір коштів для укріплення міст П'ємонту, започаткований адвокатом та письменником Норберто Роза, напередодні війни з Австрією за незалежність. Такі документи цінні й тим, що дозволяють виявити нові прізвища підданих італійських держав, що проживали в південноукраїнських містах.

Як у самій Італії Сардинське королівство (фактично історична область П'ємонт) стало центром об'єднання держави, так і генеральне сардинське консульство намагалося об'єднати італійську громаду міста. У консульських звітах з 1848 р. замість слова “сардинський” все частіше зустрічається “італійський”. У 1859 р. міністерство іноземних справ Сардинського Королівства зацікавилось тим, хто опікується захистом підданих інших італійських дер-

---

³² Ibid., mazzo 1, L. Chirico, L. Pezzer, M. Lucovich al Conte Dattili, 24 dicembre 1818.

³³ Ibid., mazzo 6, G. Galateri al Conte di Cavour, 1 ottobre 1858.

³⁴ Ibid., 24 aprile 1857.

³⁵ Ibid., mazzo 3, G. Milanta al Conte V. Sallier della Torre, 23 settembre 1831.

³⁶ Ibid., mazzo 5, G. Milanta al Conte V. Sallier della Torre, 23 settembre 1834.

³⁷ Ibid., mazzo 5, A. Repetto al V. Colmo, 23 novembre 1849.

³⁸ Ibid., mazzo 6, G. Galateri al Conte di Cavour, 16 gennaio 1857.

³⁹ Ibid., 1 ottobre 1858.

жав⁴⁰. Це робилися з метою брати під свій контроль підданих тих держав, що увійшли до складу Сардинського Королівства в наслідок війни проти Австрійської імперії. З утворенням у 1861 р. єдиного Італійського Королівства сардинське консульство перетворилося на італійське генеральне консульство.

Матеріали серії також вказують на той факт, що ідея створення Італійського благодійного товариства в Одесі виникла ще в 1858 р. — саме за часів національного піднесення⁴¹. Проте в історіографії історія товариства починається з 1863 р., коли воно було засновано під керівництво вже генерального консула Італійського Королівства Джузеппе Мартене⁴².

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що консульські документи Туринського та Неаполітанського державних архівів зберігають унікальні та важливі матеріали з історії італійської громади Одеси, торгових зв'язків південноукраїнських міст з Сардинським і Неаполітанським королівствами, історії консульської служби та католицької церкви. Цей комплекс документів є вкрай цінним, враховуючи той факт, що українські архіви не зберігають окремі фонди з життя та діяльності італійських громад міст Південної України. Подальше виявлення та дослідження документів консульств інших італійських держав в Одесі (тосканського, римського, пармського) дасть можливість всебічно висвітлити діяльність та роль місцевої італійської громади в історії України.

REFERENCES

1. Batsak, K. Yu. (2004). *Italijs'ka emigrantska v Ukraini naprykintsi XVIII — u pershij trestyni XIX st.* Kyiv: Znannia Ukrainy. [in Ukrainian].
2. Bilousova, L. G. (2015). Materialy Derzhavnogo arkhivu Odes'koi oblasti pro diial'nist' inozemnykh konsul'stv u Odesi v XIX — na pochatku XX stolit'. *Mizhnarodni zv'iazky Ukrainy: naukovi poshuky i znakhidky — International Relations of Ukraine: scientific searches and findings*, 24, 374–390. [in Ukrainian].
3. Dem'janova, L. I. (2007). *Ital'janskoe blagotvoritel'noe obshchestvo v Odesse*. Odesa: KP OGT. [in Russian].
4. Makolkin, A. (2004). *A history of Odessa. The last Italian Black Sea Colony*. Lewiston: Edwin Mellen Press. [in English].
5. Makolkin, A. (2007). *The Nineteenth century in Odessa. One hundred years of Italian culture on the shore of the Black Sea (1794–1894)*. Lewiston: Edwin Mellen Press. [in English].
6. Varvartsev, N. N. (1986). *Ukraina v rossijsko-ital'janskij obshchestvennykh kul'turnykh svyazyah*. Kyiv: Naukova dumka. [in Russian].

⁴⁰ Ibid., 19 maggio 1859.

⁴¹ Ibid., 14 ottobre 1858.

⁴² Дем'янова. Л. І. Італьянское благотворительное общество в Одессе. — Одесса: КП ОГТ, 2007. — 295 с.

7. Varvartsev, M. M. (1994). *Italijtsi v Ukraini (XIX st.). Biohrafichnyj slovnyk diiachiv kul'tury*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian].

8. Varvartsev, M. M. (2000). *Italijtsi v kul'turnomu prostori Ukrainy (kinets' XVIII — 20-ti rr. — XX st. Istoryko-biohrafichne doslidzhennia (Slovnyk)*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian].